

Актуальні питання застосування вогнеметних підрозділів у сучасному бою

УДК 356/359

А.Л. Шевцов, професор кафедри загальновійськових дисциплін Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат наук з державного управління.

У статті висвітлено деякі проблемні питання застосування вогнеметних підрозділів, розробки і виробництва вогнепальної зброї для Збройних Сил України в сучасних умовах.

Ключові слова: вогнеметні підрозділи, запалювальна зброя, бойові можливості вогнеметних підрозділів, бойове застосування вогнеметних підрозділів.

Постановка проблеми

Технологічний світовий бум у виробництві сучасних видів, перш за все, ударного озброєння неминуче призводить до пошуку нових прогресивних рішень у сфері оборонної політики держав, переосмислення стратегії і тактики застосування збройних сил. Виникнення гіперзвукової та високоточної зброї, різноманіття і всюдосяжність її носіїв, не зменшують необхідність розробки новітніх зразків звичайного стрілецького і артилерійського озброєння. В епоху гібридних і локальних війн, глобального геополітичного протистояння союзів і коаліцій за світове і регіональне лідерство питання оснащення українських Збройних Сил сучасним озброєнням є виключно актуальним.

Восьмий рік поспіль Україна перебуває у стані перманентного збройного конфлікту. Це вимагає значних зусиль для підтримання високої бойової готовності української армії. Не випадково одним із пріоритетів державної політики у війсьній сфері, сформульованих у Стратегії воєнної безпеки України, є оснащення Збройних Сил України сучасним, побудованим за новітніми технологіями (зокрема вітчизняного виробництва) озброєнням, військовою та спеціальною технікою, космічною технікою військового призначення, необхідними ракетами і боєприпасами [1].

Війна в Україні оголила низку суттєвих і болючих проблем у сфері обороноздатності країни. Не зважаючи на деякі успіхи у створенні високотехнологічної зброї, зокрема ракетних систем «Вільха-М», «Нептун», Україна поки не здатна самостійно забезпечити свої війська звичайним озброєнням і бойовою технікою. Це не тільки пістолети, автомати, кулемети, але і боєприпаси власного виробництва, патрони і снаряди різних калібрів і навіть військова амуніція. У 2014 році на українських арсеналах нараховувалось понад 2 млн. тон снарядів і ракет ще радянського виробництва, з них 1,5 млн. потребували утилізації. В зв'язку з регулярними масштабними пожежами на військових арсеналах, де з 2003 по 2018 роки вони виникали 11 разів, держава відчуває справжній боєприпасний голод. Особливо відчутною стала нестача снарядів та ракет калібру від 100 мм до 152 мм, в тому числі для ракетних систем залпового вогню.

Не випадково з 2015 року боєприпаси для української армії, а саме ручного протитанкового гранатомету РПГ-7, реактивних протитанкових гранат РПГ-22, 40 мм гранати автоматичних гранатометів АГС-17 та підствольних гранатометів ГП-25 виробляються в Болгарії. Литва поставила Україні стрілецьку зброю і боєприпаси радянського зразка, зокрема 220 кулеметів, 7 тис. автоматів 150 тон патронів калібру 7,62 мм та 5,45 мм.

Після 24.02. 2022 року, з початком широкомасштабної агресії проти України, військова допомога озброєнням і бойовою технікою від США, Канади та європейських країн НАТО вже нараховує десятки мільярдів доларів та євро [3]. Безумовно все це надається на безоплатній основі.

Ще в травні 2017 року була прийнята Державна цільова програма створення і виробництва боєприпасів на період до 2021 року. Даною програмою передбачалось на базі Вінницького державного казенного підприємства «Форт», яке входить до сфери керування МВС України, налагодити лінію виробництва потужністю 14 млн. пістолетних патронів на рік. Але, підприємство так і не запрацювало. У березні 2020 року СБУ розкрила факти розкрадання засобів на заводі. З'ясувалось, що станки для виробництва боєприпасів технічно несправні і не відповідають умовам контракту.

Восени 2017 року Україна закупила в Південній Кореї лінію по виробництву снарядів і гільз від 100 до 152 мм, яку розгорнули на потужностях «Вишневецького літєйно - ковального заводу під Києвом. В березні 2018 року пройшли випробування 152 мм снарядів для гармати «Гіацинт» та 100 мм снарядів для протитанкової гармати МТ-12 «Рапіра». Між тим, повноцінного забезпечення військ боєприпасами так і не відбулося [4].

Таким чином, не зважаючи на заходи, що вживаються державою для забезпечення національної армії зброєю і боєприпасами, внаслідок низки об'єктивних і суб'єктивних причин ця проблема не знайшла остаточного комплексного вирішення. Це значно впливає на бойові можливості і тактику дій підрозділів, в тому числі вогнеметних, оскільки дефіцит боєприпасів і вогнеметної зброї не обминув і їх. Саме на цих питаннях акцентується увага у даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вітчизняна військова наука приділяє значну увагу аналізу та оцінюванню бойових можливостей і ролі сучасної високотехнологічної

зброї у війнах і воєнних конфліктах. Разом з тим незаслужено відтісняються на задній план питання розвитку і застосування вогнеметної зброї, приділяючи їй місце лише допоміжного вогневого засобу. Більше того, українська історіографія не має узагальнених наукових праць і масштабних досліджень щодо розробок таких видів озброєння, перспективності їх застосування і організаційної структури. Так, у своїх роботах М. Корсун, А. Козлов, М. Павлов, А. Шталь, А. Ардашев, С. Федосєєв, А. Глухов, О. Шевченко в основному розкривають історичний аспект еволюції запальної зброї [5].

О. Саун в статті «Обґрунтування тактико – технічних характеристик вогнеметної установки до бойової вогнеметної машини» зосередився на технічних аспектах створення важких вогнеметних систем [6].

З огляду на дії в Операції об'єднаних сил на сході України Головне управління доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України розробило методичний посібник «Бойове застосування вогнеметних підрозділів в урбанізованій (гірській) місцевості. Посібник надає рекомендації щодо підготовки і тактики дій вогнеметних підрозділів в населених пунктах із щільною забудовою [7].

Валентин Гайдабука і авторський колектив підготували навчальний посібник з питань бойового застосування підрозділів військ радіаційного, хімічного, біологічного захисту. Один із розділів посібника присвячений діям вогнеметних підрозділів в оборонному і наступальному боях [8].

Беручи до уваги широкий спектр наукових, публіцистичних і профільних методичних матеріалів із зазначеної проблематики, вона не втратила своєї злободенності, потребує подальшого осмислення та пошуку нових проривних інноваційних рішень з точки зору організаційно – штатної структури, чисельності, озброєності і бойового застосування вогнеметних підрозділів у сучасному бою.

Метою статті є:

1. з'ясування бойових можливостей і тактики застосування вогнеметних підрозділів в основних видах сучасного загальновійськового бою;
2. обґрунтування оптимальної організаційно – штатної структури і потреби в озброєнні вогнеметних підрозділів для успішного вирішення ними бойових задач.

Основна частина

З метою забезпечення автономності механізованих і танкових підрозділів під час виконання бойових завдань Бойовими статутами Збройних Сил України передбачено їх посилення гранатометними, протитанковими, протиповітряними і вогнеметними підрозділами [2].

При цьому мова йде саме про вогнеметні підрозділи, оскільки боеприпаси запалювальної дії можуть також застосовуватись підрозділами інших родів військ.

Досвід двох світових війн, десятків локальних військових конфліктів, в тому числі в Україні, свідчить про потужний потенціал застосування вогнеметної зброї в бойових операціях. Величезна ударна і нищівна сила вогнеметної зброї, особливо термобаричних боеприпасів, супроводжується колосальним психологічним впливом на особовий склад противника, пригнічує його здатність до ефективного спротиву. В багатьох країнах світу, серед яких є і недружні Україні, розвиток вогнеметної зброї спрямовується на удосконалення принципу дії застосовуваних бойових сумішів і запалювальних речовин, а також засобів їх доставки до цілі.

Нажаль одну із лідируючих позицій в рейтингу виробництва вогнеметної зброї займають росіяни. На базі танкових і колісних платформ (Т-72; Т-90; автомобіль «Урал») вони створюють важкі вогнеметні системи залпового вогню. Найбільш відомі серед них ТОС-1 «Буратино», ТОС-1А «Солнцепек», ТОС-2 «Тосочка». Вказана зброя несе дуже велику небезпеку на полі бою. Достатньо зазначити, що за своїми бойовими характеристиками ТОС-1А залпом одного пакету з 24 ракет на

відстані 6 км випалює все живе на площі майже 40000 кв.м. (4 га). Згідно з тактичними нормативами ця площа приблизно збігається з розміром взводного опорного пункту. Фактично залп однієї бойової машини створює суцільний пролом в обороні військ на фронті 400 – 500 метрів, що дозволяє противнику безперешкодно і стрімко розвивати наступ в глибину оборони навіть без спішування з техніки. Ефект масованого застосування важких вогнеметних систем за своїми руйнівними наслідками можна умовно дорівняти до тактичної ядерної зброї надмалої потужності, тобто до однієї кілотони.

Українські вогнеметні підрозділи організаційно представлені вогнеметними взводами у складі рот радіаційного, хімічного, біологічного захисту (РХБЗ) механізованих бригад. Кожен вогнеметний взвод складається з трьох вогнеметних відділень. Чисельність відділення – шість військовослужбовців (командир і п'ять солдат). Для транспортування особового складу використовуються БТР (БМП), або легкоброньований транспортер (МТЛБ) .

Вогнеметні підрозділи призначені для знищення живої сили, озброєння і бойової техніки противника та створення осередків пожеж на різних об'єктах. Вони виконують наступні бойові задачі: знищують противника, що наступає або обороняється; знищують фортифікаційні споруди; діють у вогневих засідках; залучаються до дій у складі штурмових і рейдових загонів, тактичних десантів. Основною формою бойового застосування вогнеметних підрозділів є їх дія у складі механізованих підрозділів [8].

На озброєнні вогнеметних підрозділів ЗС України є реактивний піхотний вогнемет разового використання РПВ -16. Він є аналогом радянського РПО-А «Шмель» і розроблений в Державному науково-дослідному інституті хімічних продуктів у м. Шостка Сумської області. Боєприпас калібру 93 мм уявляє собою капсулу споряджену спеціальною термобаричною сумішшю типу окису етилену, пропілену, бутілу або

пропілнітру. Вогнеметник, озброєний РПВ-16, здатний успішно знищувати противника у захищених інженерних спорудах і легкоброньованій техніці. Висока бойова ефективність вогнеметів підтверджена в ході бойових дій на Донбасі. Разом з тим рел'єфно окреслилися деякі її технологічні недоліки, а саме недостатня прицільна дальність, демаскуючий фактор пострілу, особливо вночі, неможливість застосування із-за укриттів з причини утворення під час пострілу зони високого тиску з тильного кінця контейнера вогнемета.

Наявність наведених недоліків реактивних піхотних вогнеметів РПВ-16 не дозволяє вогнеметникам збройних формувань України забезпечувати виконання завдань з вогневого ураження противника вогнеметними засобами на достатньому рівні. Відсутність на озброєнні броньованих машин оснащених вогнеметами, які забезпечують можливість стрільби із заброньованого простору, вказує на обмеженість бойових можливостей наших вогнеметних підрозділів. Отже, створення вітчизняних вогнеметних систем на базі бронетехніки стає безальтернативною імперативою часу. Доречі, О.Сакун ще у 2017 році сформулював дуже слушні і технічно обгрунтовані пропозиції щодо створення української бойової вогнеметної машини з вогнеметною установкою газодетонаційного типу [6]. Але, дотепер розробка залишається лише в полемічному дискурсі.

Також дискусійним є питання організаційно – штатної структури вогнеметних підрозділів та їх потенціальних бойових можливостей. Враховуючи малочисельність штатного вогнеметного підрозділу, він як правило додається у повному обсязі одному із механізованих батальйонів бригади на напрямку зосередження основних зусиль. Таким чином , механізована рота може бути підсилена не більше ніж одним вогнеметним відділенням. Виходячи з тактичної обстановки вогнеметне відділення за рішенням командира підрозділу здатне діяти бойовими групами по 2-3 вогнеметника у бойових порядках механізованого взводу

або самотійно. Носимий боєкомплект одного вогнеметника складається з 2-4 вогнеметів. Це дозволяє в ближньому бою знищити один БТР (БМП), або один ПТКР, або одну - дві захищених вогневих точки, або до одного відділення піхоти противника. Після використання боєзапасу вогнеметник перетворюється на звичайного стрільця.

Цілком очевидно, що навіть при надзвичайно раціональному застосуванні вогнеметного підрозділу його мізерність не дає змоги в повному обсязі використовувати на полі бою переваги вогнеметної зброї. Це пов'язано перш за все з тим, що у процесі реформування ЗС України частини і підрозділи РХБЗ скорочені до неприпустимо малої чисельності. На теперішній час у складі ЗС України є лише один окремий полк РХБЗ який залишився із 5 бригад і 15 батальйонів аналогічного типу, що діяли станом на 1991 рік. Виклики сьогодення і практика бойового застосування військ вимагають кардинального перегляду організаційно - штатної структури бойових підрозділів. Було би доречним в кожній механізованій бригаді мати батальйони РХБЗ у складі яких мати вогнеметну роту. Крім того, в штат кожного механізованого батальйону бригади також включити вогнеметну роту як повноцінний бойовий підрозділ. Різноманітність виконуваних завдань забезпечуватимуть три взводи цієї роти: взвод реактивних вогнеметів; взвод струменевих вогнеметів; взвод бойових вогнеметних машин. Тільки за рахунок таких організаційно-штатних змін вогнева потужність механізованого батальйону в основних видах тактичних дій зросте по боротьбі з легкоброньованими цілями в 1,3-1,5 рази, а з живою силою противника в 1,5 – 2 рази.

Не менш актуальним залишається питання озброєння для вогнеметних підрозділів, яке умовно можна розділити на три напрямки: налагодження серійного вітчизняного виробництва сучасних бойових вогнеметних машин і забезпечення ними вогнеметних підрозділів; розробка нового і удосконалення існуючого вогнеметного озброєння;

Надійне забезпечення вогнеметних підрозділів боєприпасами об'ємно-вакуумної дії, а також бойовими запалювальними речовинами.

Безумовно такі доленосні завдання не під силу одному відомству. Війна, що вирує на теренах України потребує від держави негайного і суттєвого перегляду стратегічних підходів до якості і кількості озброєння військових формувань, коригування діючих урядових програм в цій сфері із врахуванням технологічних можливостей європейських і американських партнерів. Це дозволить в стислі терміни переформатувати структуру і відновити боєздатність з'єднань і частин на принципово новому рівні і забезпечити конкурентоспроможність ЗС України на рівні армій розвинутих країн світу.

Висновки та рекомендації

1. Виходячи з екстремальних умов військового стану визначити пріоритетні напрямки фінансування цільових програм щодо наповнення підрозділів з'єднань і частин ЗС України достатньою кількістю сучасного озброєння, зокрема вогнепальної дії.
2. Переглянути організаційно–штатну структуру, кількісний склад вогнеметних підрозділів, а також тактику їх бойового застосування.
3. Організувати підготовку за окремими навчальними програмами військовослужбовців відповідних військово-облікових спеціальностей для вогнеметних підрозділів, з врахуванням специфіки ведення бойових дій в населених пунктах із щільною забудовою.
4. Продовжити науково-дослідну та інженерно-технічну роботу щодо розробки сучасних видів вогнеметної зброї використовуючи світовий досвід її бойового застосування.

Список літератури

1. Указ Президента України від 25.03.2021 №121/2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України»

2. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України, частина III (взвод, відділення, екіпаж). Наказ командувача СВ ЗС України від 25. 05. 2016 № 238.
3. Електронний ресурс: Яку військову допомогу надавали Україні держави НАТО/ [https:// tass.ru info](https://tass.ru/info) (дата звернення 02.08.2022)
4. Електронний ресурс: Як довго Україна протримається без власних боєприпасів/ www.belvpro.com (дата звернення 02.08.2022)
5. Шевченко О. Еволюція запальної зброї у воєнних конфліктах міжвоєнного періоду (1918–1939). Електронний ресурс: [https://cyberleninka.ru article ev](https://cyberleninka.ru/article/ev) (дата звернення 02.08.2022)
6. Сакун О. Обґрунтування тактико-технічних характеристик вогнеметної установки до бойової вогнеметної машини. Електронний ресурс:/ [https://repositsc.nuczu.edu.ua handle](https://repositsc.nuczu.edu.ua/handle) (дата звернення 02.08.2022)
7. Бойове застосування вогнеметних підрозділів в урбанізованій (гірській) місцевості (група, відділення, взвод). Методичний посібник / [https://chtyvo.org.ua > authors >Menshov](https://chtyvo.org.ua/authors/Menshov). (дата звернення 02.08.2022)
8. Гайдабука В. Бойове застосування підрозділів військ радіаційного, хімічного, біологічного захисту. Навчальний посібник / КНГ., 2022., 182 сторінки.

Стаття зареєстрована у видавництві 56/787-151 ві.

// Науковий вісник Національної академії СВ України. 2022. № 83. с 3-9